

Управління культури Закарпатської облдержадміністрації
Ужгородський заочний факультет Донецької державної музичної
академії імені С. С. Прокоф'єва
Ужгородське державне музичне училище ім. Д. Є. Задора
Закарпатська організація Національної спілки
композиторів України

**ПРОФЕСІЙНА
МУЗИЧНА КУЛЬТУРА
ЗАКАРПАТТЯ:
етапи становлення**
*Збірка статей, есе про музичну
культуру Закарпаття*

Випуск другий

Ужгород
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ БАГАТОПРОФІЛЬНЕ
ВИДАВНИЦТВО «КАРПАТИ»
2010

.. 330

.. 354

.. 369

.. 383

.. 394

.. 398

.. 406

.. 418

.. 426

.. 440

.. 448

.. 455

.. 456

.. 467

.. 482

.. 485

.. 486

.. 492

Розділ I.

**Музична культура
та освіта**

УДК 78(477.87)
ББК 85.31 (4 УКР)
М 89

Збірка статей, есе, мемуарів "Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення" (Випуск другий) подає широку панораму культурно-музичного життя краю за останні 100 років. Автори представляють історію музичної освіти, творчість яскравих представників виконавського та композиторського мистецтва, досліджують основні мистецькі здобутки та проблеми сьогодення.

Для музикознавців, викладачів, студентів вищих мистецьких закладів.

*Упорядкування, підготовка текстів,
передмова, примітки –
Л. М. Мокану*

Рецензент:

Кияновська Л. О. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри історії музики Львівської Національної музичної академії ім. М.В. Лисенка

*"Професійна музична культура
Закарпаття: етапи становлення" –
4312 книга Всеукраїнського державного
ордена Дружби народів видавництва
"Карпати" від часу
його заснування (1945)*

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Донецької державної музичної академії
імені С. С. Прокоф'єва
(протокол №5 від 30 грудня 2009 р.)*

Редакційна колегія:

Теличко В. Ф. – голова Закарпатської організації Національної спілки композиторів України, доцент Мукачівського державного університету, старший викладач УжДМУ ім. Д. Є. Задора та Ужгородського факультету Донецької державної музичної академії ім. С. С. Прокоф'єва, заслужений діяч мистецтв України (голова редколегії);

Мокану Л. М. – старший викладач УжДМУ ім. Д. Є. Задора та Ужгородського факультету Донецької державної музичної академії ім. С. С. Прокоф'єва, лауреат премії ім. Д. Задора, член НСКУ;

Росул Т. І. – кандидат мистецтвознавства, завідувачка кафедри інструментального мистецтва та музично-теоретичних дисциплін Мукачівського державного університету, викладач УжДМУ ім. Д. Є. Задора та Ужгородського факультету Донецької державної музичної академії ім. С. С. Прокоф'єва, лауреат премії ім. Д. Задора, член НСКУ;

Стегней С. Н. – директор УжДМУ ім. Д. Є. Задора, декан Ужгородського факультету Донецької державної музичної академії ім. С. С. Прокоф'єва, заслужений працівник культури України;

Сокіловський Ю. А. – професор кафедри скрипки Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка, кандидат педагогічних наук.

© Теличко В. Ф., ідея, 2010;
© Мокану Л. М., упорядкування,
підготовка текстів, передмова,
примітки, 2010;
© Видавництво «Карпати», 2010.

ISBN 978-966-671-247-2

ЗМІСТ

Від упорядника	3
Розділ I. Музична культура та освіта	7
<i>Тетяна Росул.</i> Вплив художньо-естетичних принципів М. Лисенка на розвиток музичної культури Закарпаття	8
<i>Габрієла Єнсен.</i> Історія фортепіанного відділу Ужгородського музичного училища. 1946-1976 роки	15
<i>Мирослава Данко.</i> Державна музична освіта на Закар- патті та її досягнення за останні півстоліття	21
<i>Мирослава Данко.</i> Закарпатська філармонія у 1946-1999 роках	27
<i>Василь Габорець.</i> Елітна музика вічності	45
<i>Олександра Новикова.</i> Проблеми музичної освіти у Франції	62
<i>Юрій Чекан.</i> Интонационная практика: сущность и структура	68
<i>д-р Людмила Червена.</i> Авангардні тенденції в словацькому музикальному мистецтві ХХ століття	82
<i>Віктор Теличко.</i> Ігор Лацанич	91
<i>Ігор Лацанич.</i> Деякі аспекти розвитку камерної опери	94
<i>Віктор Теличко.</i> Петро Милославський – фундатор вокально-хорового професійного жанру на Закарпатті в другій половині ХХ століття	101
<i>Віра Мадяр-Новак.</i> Михайло Рошаківський біля витоків формування музичної фольклористики Закарпаття	120
<i>Віктор Теличко.</i> Семіраміда Хосроева-Щекіна – засновниця професійної музичної освіти повоєнного Закарпаття	133
<i>Віктор Теличко.</i> Феномен композиторської прем'єри: до постановки питання	147
Розділ II. Спогади	157
<i>Лев Венедиктов.</i> Михайло Кречко	158
<i>Наталія Кречко.</i> Репертуарна політика Михайла Кречка в капелі “Думка” в контексті музичного нонконформізму України ...	167

<i>Маргарита Луговая. О Задоре</i>	177
<i>Юрій Соколовський. Пам'яті людини і педагога</i>	
В.В. Богородського	182
Пам'яті Маріанни Валковської	189
<i>Йозеф Ермін. Подарунок від Бога</i>	189
<i>Александра Российская. Верность своей профессии</i>	196
<i>Маріанна Сокач. Педагог, Людина, Жінка</i>	200
<i>Алла Чернова. Все життя в мистецтві</i>	203
<i>Олена Турянця. Пошук душ</i>	206
Спогади про Володимира Гошовського	208
<i>Еміль Кобулей. "Він став нам хорошим другом..."</i>	208
Спогади про Мілія Кобулея	217
<i>Степан Лісецький. Ми були однодумцями</i>	217
<i>Оксана Лиховид. Він визначив мою Долю</i>	223
<i>Євген Станкович. Це була надзвичайна людина</i>	226
<i>Віктор Теличко. Він встиг...</i>	227
<i>Тетяна Росул. Спогад про вчителя</i>	231
<i>Йозеф Ермін. Слово про світлу людину</i>	233
<i>Надежда и Борис Затинь. Памяти Кобулея Э. Д.</i>	237
Артист	237
<i>Олександр Марченко. "О музико, мова небес прекрасна!"</i>	238
<i>Євгенія Піцур. Звучить рояль</i>	239
<i>Тетяна Фролова. "Осінній вітер тихо розкидав..."</i>	240
Випускники ЛДМА ім. М. Лисенка класу М. Д. Кобулея	241
<i>Світлана Стегней. Педагог і вихователь</i>	242
<i>Людмила Мокану. Співець Мараморощини</i>	247
Розділ III. Композиторська творчість	267
<i>Михайло Світлик. Ладогармонічне та фактурне</i> <i>варіювання в обробках Д. Задора українських</i> <i>народних пісень Закарпаття</i>	268
<i>Мар'яна Лиховид. Творчість Володимира Волонтира</i> <i>у контексті сучасної музичної культури Закарпаття</i>	280
<i>Христина Волонтир. Фортепіанний цикл "Варіації"</i> <i>Володимира Волонтира (Аналіз та проблеми інтерпретації)</i>	291
<i>Ірина Мадяр-Новак. Володимир Волонтир – яскравий</i> <i>цінник, композитор та педагог сучасності</i>	300
<i>Олена Короленко. Віктор Теличко. "Карпатське капрічіо"</i>	325

<i>Олена Короленко.</i> Симфонічна творчість Іштвана Мартона	
<i>Інна Попова.</i> “В пространстве любви”. Штрихи к творческому портрету Евгения Иршаи	
<i>Інна Попова.</i> “Диалоги с Лигети”	
<i>Тетяна Омельченко.</i> Українська камерно-інструментальна музика початку ХХІ століття: нові персоналії (сонати для скрипки і фортепіано Євгена Іршаи)	
<i>Тетяна Росул.</i> Хорова творчість Василя Гайдука	
<i>Олена Юрош.</i> Невідома сторінка творчості Іштвана Мартона	
<i>Тетяна Омельченко.</i> Соната для скрипки та фортепіано В.Теличка “With the Questions” (сучасні тенденції розвитку жанру)	
<i>Олена Юрош.</i> Дві долі на перехресті слова й музики	
<i>Ігор Задорожний.</i> Ірмоси в рукописних Ірмолоях Закарпаття	
<i>Наталія Стинич.</i> Літургія Іоана Златоустого з „Церковного простоп'янія” І. Бокшая	
<i>Катерина Цирикус.</i> Об “експериментаторстве” И.С. Баха как отражении тенденций эпохи	

Розділ IV. Фольклористика

<i>Катерина Оленич.</i> Коломийковість у вівчарських награваннях Міжгірського району Закарпатської області	
<i>Віталія Тіона-Павай.</i> Народно-вокальна творчість Порошково й Тур'ї-Бистої (різномасштабний аспект етномузикологічних студій на Ужансько-Турянській долині)	
<i>Валентина Мільчевська.</i> “Цвітень” святкує ювілей	

Розділ V. Музиканти про час і про себе

<i>Евгеній Иршаи.</i> В ожидании Баха	
---	--

Короткі відомості про авторів

Ігор Задорожний

Ірмоси в рукописних Ірмолоях Закарпаття

Отримавши назву *Ірмологіон* (*Ірмолой*) від жанру ірмосів, які найбільше в ньому представлені, в процесі історичного розвитку сформувались різні типи цих збірників, зміст яких залежав від ряду факторів – потреб богослужбової чи навчальної практики, території походження кодексу чи етнолокальної традиції [1, 157].

Збережені рукописні нотолінійні Ірмолої, які використовувались в богослужбовій практиці на Закарпатті, за своїм змістом, структурними особливостями, палеографічними ознаками та художнім оформленням виявляють тісні взаємозв'язки із загальноукраїнською ірмолоюною традицією [2, 331]. Переважна більшість з них належить до календарно-мінейного структурного типу, середовище походження і побутування яких є невеликі парафіяльні церкви й дяківські школи [3, 51]. Переваги календарно-мінейного структурного типу дослідники пов'язують із виразною орієнтацією збірників на богослужбову практику, оскільки як основний матеріал празничних піснеспівів групувався в них за календарною практикою. Такий уклад був і більш зручним у користуванні у дяківській практиці. Наприклад, дотримуючись календарного порядку укладачі, переписувачі нотували ірмоси пісень за канонами, тоді як гласовий уклад Ірмологіонів був вигіднішим для навчальних потреб.

У рукописних Ірмолоях, які відносяться до Закарпаття і використовувались на теренах Мукачівської єпархії, саме ірмоси воскресних канонів Октоїха, рухомих і нерухомих свят річного кола богослужіння складають домінуючу частину репертуару.

З метою з'ясування репертуару ірмосів в Ірмолоях розглянемо спочатку їх місце в структурі канону та уточнимо основний зміст понять ірмос, пісня, канон.

Походження терміну ірмос, історичні аспекти розвитку канону, як поетичного жанру, знаходимо у працях відомих візантиністів М. Велімировича [4], Е. Веллеса [5], дослідника церковного співу І. Гарднера [6]. Питання ірмосів і канонів в українських і білоруських Ірмолоях більш детально розглянуто професором Ю. Ясіновським [1, 148-159].

Ірмос (з грецької означає зв'язок) як термін використовувався для позначення строфи, що слугувала моделлю для послідовності строф-тропарів, які складали пісню (оду). Кількість ірмосів утворюють більшу композицію – канон. Однією з характеристик канону є те, що зміст всіх його пісень є парафразами окремих біблійних пісень і кожен ірмос містить певну тему, виражену у віршах цих пісень. Як зауважує М. Велімирович, ірмос відігравав важливу роль у структурі канону і утвердився у візантійській гимнографії у першій половині VII століття [7, 795].

У процесі розвитку різних богослужбових форм протягом VII століття поступово відбувались і зміни, зокрема, активно розвивався жанр канону. Відомий візантиніст Е. Веллес звертає увагу на рішення Трульського Собору (691 р.), на якому встановлювались проповіді, які пояснювали текст Євангелія на неділі. На його думку, це сприяло зменшенню поетичної форми кондака, який як жанр гомілетики, поетичної проповіді виконував цю функцію у VI ст. [5, 199-206].

У створенні поетичної форми канону, на думку М. Велімировича, важливим було об'єднання і доповнення біблійних пісень Старого і Нового Завітів до Псалтирі [7] (тепер пісні додаються у Псалтирі після псалмів).

Першим визначним творцем канонів називають Андрія Критського, який виховувався в Єрусалимському монастирі, був дияконом при храмі святої Софії у Константинополі, потім єпископом на Криті (692–712) [4, 198]. Видатними представниками візантійської гимнографії, творцями багатьох канонів були Константинопольський патріарх

Герман, Косма Єрусалимський, Йоан Дамаскин (VII–VIII ст.). активна творча діяльність яких сприяла розвитку та поширенню цього жанру на всьому східно-візантійському просторі [13].

Канон є складною композицією, що входить до складу Утрени, а також до інших Богослужінь: Повечір'я, молитов Пресвятій Богородиці, парастасу, і складається як з ряду пісень (од), так і додаткових співів, молитов на вшанування празника, святого, євангельської події чи подвигів святих.

Основу змісту канонів, головну його частину, за виключенням небагатьох канонів, склали пісні старозавітних пророків і праведників (дві пісні Мойсея, Анни, Аввакума, Ісаї, Йони, трьох отроків) та дві новозавітні пісні (Захарії і Богоматері) у яких оспівуються найбільш важливі події Старого Завіту і представляють кращі сторони біблейської поезії, наповненої високого релігійного почуття [8, 256]

1. Пісня Мойсея (Вих.15, 1-19).
2. Пісня Мойсея (Втор. 32, 1-47).
3. Анни, матері пророка Самуїла (1 Царів 2: 1-10).
4. Аввакума (Ав. 3,1-19).
5. Ісаї (Іс. 26, 9-19).
6. Йони (Йона 2, 3-10).
7. Юнаків (Дан. 3, 26-56).
8. Юнаків (Дан. 3, 67-88).
9. Богородиці (Лук.1, 46-56).
10. Захарії (Лук. 1, 68-79) [8, 256-258].

Слід відзначити, що кожна окрема пісня канонів, наприклад всі перші, окремо всі другі, чи треті і т.д. пісні в канонах об'єднані спільною сюжетно-поетичною темою не тільки в рамках одного гласу, але в усіх восьми гласах. Наведемо коротко тематику змісту біблійних пісень.

Основою перших пісень в канонах є вдячна пісня Моїсея (Вих.15: 1-19) "Поимъ Господевъ славно бо прославися въ якій прославляється велич і сила Господа, що доносив благополучно перейти ізраїльтянам "Черное море"

Червоне море), уникнути розправи фараона, який намагався здогнати утікачів з військом, однак був потоплений силою бою в морських глибинах. З. Гусейнова зауважує, що дану пісню часто розглядають, як пісню Маріям. Однак, у віршах псалми 15: 20-21 йдеться про повторення виголошеної пісні Мойсеєм Маріям з іншими жінками [9, 8].

Зміст другої пісні в каноні складає передсмертна пісня Мойсея, (Втор.32: 1-47) "Воньми небо, и возгаголю". В пісні Мойсей, прославляючи Господа, засуджує невірних та непокірних Богу ізраїльтян, яких закликає до покаяння. Смішливий зміст пісні не відповідає духу канонів, у яких основною темою є прославлення, а тому в більшості канонів вона пропускається. І лише у Великий Піст, в канонах Пісної Тріоди, де основною темою є покаяння, використовується друга пісня [9, 8].

У третій пісні використано вдячну пісню-молитву Анни, матері пророка Самуїла [перша книга Царів (перша книга Самуїлова) 2: 1-10] "Утвердися сердце мое в Господі". Тема пісні зумовлена радістю Анни від дарування їй сина, глибокою вірою в Бога, утвердження непохитної надії та довіри на Всевишнього, так як він всемогутній, не терпить людської зверхності, судить справедливо, бо на все воля Господня [8, 257].

В основі змісту четвертої пісні канонів використано пісню пророка Аввакума (Авв.3: 1-19) "Господи услышах слух Твой и убояхся". Як зауважує М. Скабалланович, у пісні відображається майбутнє з'явлення Господа для суду над гнобителями обраного народу, що супроводжуватиметься жадливими і жорстокими потрясіннями як кара для нечестивих, а тому це повинно засмучувати твердих у вірі, які уповають на Господа [8, 257]. У пісні утверджується надія – Бог захищає свій народ.

У п'ятій пісні використано зміст пісні пророка Ісаї (Іс.26: 19) "Отъ нощи утренюеть дух мой", у якій оспівується майбутня земля праведних, де не буде нечестивих, на якій

силою духовних зусиль праведного народу за природних законів здійсниться неможливе – від роси Божої оживуть мертві, на радість всіх земних відбудеться оновлення [8, 254].

Зміст шостої пісні в канонах будується на молитві пророка Йони (Йона 2: 3-10) “Возопих въ скорби моеї до Господу”, у якій відображається жахливий стан пророка, котрий потрапив у морські глибини та череву кита. З почуттям близькості смерті він молитвою та надією на визволення покладається на Господа.

Основою змісту сьомої та восьмої пісень канонів є молитва та пісня юнаків (трьох отроків) (Дан 3, 26-88). Як зауважує М. Скабалланович, її зміст відсутній у Біблії, але наводиться у Псалтирі. Так, у сьомій пісні канонів, яку складає молитва юнаків “Благословенъ еси Господи Боже отець наших” (Дан. 3, 26-56), прославляється Бог за праведне покарання свого народу. Важливою частиною змісту є спасіння юнаків Ангелами з вогненної печі, яких послав Господь, однак повсякденний зміст цих подій подається у Біблії (Дан. 3, 1-26). У восьмій пісні канону використано меншу частину пісні юнаків, що подається у Псалтирі (Дан. 3, 57-88*) “Благословенъ вся дѣла Господня”, в якій основна тема прославлення Господа додатково підсилюється у кожній строфі заключним рипівом – “пойте і привозносите его во віки”.

Дев'ята пісня будується на змісті Євангелія від Луки (Лук. 1, 46-55 та 68-79), де використано пісню Богородиці та молитву Захарії, батька Предтечі. У пісні Богородиці “Величить душа моя Господа” (Лук. 1, 46-55) Марія, смиренна раба, радісно від душі славить Господа за її возвеличення. Господь всесильний, милує і карає, скликає

* У окремих виданнях Псалтирі у восьмій пісні подаються лише 57 віршів (див.: Псалтир. – Ужгород: Книгопечатня Юлія Фелдеша, 1926, а також репродукований переклад. – Ужгород: Карпати, 1992). Очевидно зменшення кількості віршів викликано об'єднанням віршових рядків під одним номером, що відповідає порівнювачі вірші 9 пісні з Псалтирі та з Євангелія від Луки 1, 46-55.

дмірних з престолів, підіймає смиренних, збагачує бідних і понижує багатих. М. Скабалланович звертає увагу, що за істом пісня розгортається навколо старозавітних ідей, чим являє близькість до пісні Анни у своїй високій поетичній і душевності [8, 258]. У пісні Захарії (Лук. 1, 68-79) "Благословен Господь Бог Ізраилевъ" прославляється Бог дарування спасіння його народу в домі Давидовім, згідно з предбачення пророків та завіту отців, що полягатиме і у зволенні від ворогів, і праведному служінні Богові внаслідок діяльності Предтечі та "Востока свыше"[8, 258]. Сходом Сонця, називали Ісуса Христа, наприклад у *світильному*, що завершує канон Різду Христовому це засвідчують наступні рядки – "Посітил ны естъ Свыше Спас нашъ Восток востоком и сущим въ тьмі...".

Зміст біблійних пісень, окремі вірші в більшості рефразувались у канонах, однак у тій чи іншій формі їх міст присутній у кожній пісні канонів восьми гласів.

Щодо структури, то кожна пісня складається з ірмоса, початкової строфи і ряду строф-тропарів (двох, трьох, рідко більша кількість), де ірмос, як віршець, забезпечував зв'язок тропарями. З цього приводу І. Гарднер звертає увагу на те, що у греків віршова структура тропарів (кількість складів, наголоси) відповідала ірмосу, тому він відіграв роль мелодичного вірця, за яким виконувались тропарі. Однак, у процесі перекладу з грецької на слов'янську мову кількість складів і наголоси видозмінились, порушилась ритміка та мелодична будова в тропарях по відношенню до ірмоса. На підставі аналізу першої пісні канону П'ятидесятниці 7 гласу І. Гарднер вказує на розходження у кількості складів і поргунанні наголосів не тільки між грецьким прикладом і слов'янським перекладом, але і в слов'янському перекладі між ірмосом і наступними тропарями [6, 86-87].

Таким чином, у процесі перекладів гімнографічних текстів могли траплятися розходження, які зачіпали співвідношення тексту і мелодики. Очевидним є і те, що з часом і

роль ірмоса набирала нового значення. М. Скабалланович зауважив, що ірмос, як зразок, відповідає терміну “подобний”. Він звертає увагу і на те, що в *Октоїху* напів тропарів хрестовоскресного і богородичного канону був зорієнтований на певний ірмос з вказівкою на початкові його слова, оскільки тропарі цих канонів записані без ірмосів. Саме цьому і простежується аналогія співу стихир і *сідальних* “подобен” [8, 238].

Канон складає третю із чотирьох частин Утрені, яка за характером відрізняється від інших. Канон ділиться на три частини малими ектеніями, а також деякими короткими співами – *сідальними, інакоями, кондаком* та *ікосом*, а тому цей канон групується по три : 1-3, 4-6, та 7-9 пісні. Між 8 і піснями у багатьох випадках виконується пісня Богоматері “Величить душа моя Господа” з приспівом “Чеснійшу херувим”, а в окремі празники (“дванадесяті”) замість “Чеснійшую” співають короткі припіви [6, 88]. Завершував канон особливим тропарем, що має назву *екзапоститар* який у службах Великого Посту мав назву *світлен*.

В окремі празники по закінченню пісень, чи після однієї з трьох груп, чи у кінці канону виконується *катавасія*, тобто ірмос (тропар) близького празника. Під час виконання катавасії хори правого і лівого крилосу сходились в середину храму [6, 88].

У богослужбовій практиці склались декілька видів канонів. Повні канони – з другою піснею 1-9, та без неї – 3-9 пісні. Канони з другою піснею виконуються в переддень суботу Великого Посту та в сьому суботу по Пасхи, а кілька ці дні присвячені пам’яті померлих. Друга пісня виконується в великому покаянному каноні св. А. Критського, що виконується в четвер п’ятого тижня Великого Посту.

У дні Великого Посту та від Пасхи до Неділі всіх святих (П’ятидесятниця) замість повних канонів *Октоїха* на вранці виконувати неповні канони – двопісонець, що складається з 8 і 9 пісні, трипісонець – з трьох пісень, де 8 і 9 записані окремо.

на додається по днях тижня (від трипівднів пішла назва книги Тріодь).

Канони тижневого циклу утворювали особливу книгу в омогласній системі – Октоїх (Осмогласник). Значна частина канонів нерухомих свят усього церковного року входять до складу Мінеї.

Отже, ірмоси канонів Октоїха та Тріоді, що забезпечували оденні служби, святкові канони Мінеї, увійшовши до складу омологіона, склали вагомую частину річного репертуару цього жанру. Це добре простежується у рукописних ірмосниках XVII-XIX століть, які використовувались у богослужбовій практиці на теренах Мукачівської єпархії (бережені пам'ятки знаходяться у фондах Закарпатського краєзнавчого музею, Наукової бібліотеки УжНУ, Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника НАН України, Львівського історичного музею, Бібліотеки Карлового університету (Чехія), у приватних збірках).

Аналіз змісту рукописних нотолінійних Ірмолоїв фондів наукової бібліотеки Ужгородського національного університету (№576 / №219, * ост. чв. XVIII ст., №577 / №451 – I пол. VIII ст., №565 / №867 – 2 пол. XVIII, №561 / №1061 – 1804), фондів Закарпатського краєзнавчого музею (арх. 8465 / №29, I-457 / №429, I-463 а / №480, I-463 б / №833), Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника, зб. бібліотеки НТШ – №323 / №857, 272 / №856, 275 / №400), рукописів знаного на Закарпатті дякоучителя, художника-графіка Івана Югасевича-Склярського [10, 184-185], №1071 (Прага Б-ка Карлового унів., XVII, L 16) [11, 485] вказує на досить стабільний репертуар ірмосів канонів свят та пам'яті святим.

Як у давніх рукописах, зокрема, в Ірмологіоні другої частини XVII століття (арх.8465 ЗКМ / №29), так і в рукописному Ірмологіоні другої половини XVIII ст. (№565/ №867)

* Перший № подаємо за фондами, а другий, курсивом, за каталогом Д. Ясіновського.

зафіксовані стихирини та ірмоси канонів річного кола богослужбових відправ та співи Тріоди. Наприклад, стабільний репертуар складають ірмоси канонів Різдва Христового, Обрізанню, Богоявленню, Стрітенню, в неділю Блаженства сина, в неділю Хрестопоклонну, Благовіщенню, у четвертій п'ятій неділі Великого Посту, в суботу Лазареву, в Царюв неділю, у Великий четвер та Велику суботу, у неділі Фомини, Мирносиць, о разслабленом, Самарянина, неділі о снігу, Вознесенію, Зішестю Св. Духа, Різду св. Йоана Преподобнаго, ап. Петру і Павлу, Преображенню, Успінню Пресвятої Богородиці, Різду Пресвятої Богородиці, Собору арх. Михайла та Введенню Пресвятої Богородиці.

В окремих збірниках, зокрема у №400 [11], у рукописних Ірмологіонах І.Югасевича №993, 1809 року (№1114, №1060) [12, 184–185] більш повно представлені піснеспіви Царюв Тріоди, а також наявні два канони Різду Христового, Богоявленню, Зішестю Св. Духа, чи, наприклад, канон Трьом святителям (№993, №400), чого не виявляємо в інших кодексах.

Здійснений аналіз укладу та змісту рукописних Ірмологіонів І. Югасевича¹ добре висвітлює запити богослужбової практики та процес відбору репертуару, поширення основних жанрів церковної монодії. Так, в Ірмологіонах 1806, 1809, 1811–12 років (всі належать до календарно-місячного структурного типу) виділяються три розділи, де у першому знаходяться воскресні співи Октоїха, у другому – осмочасний цикл подібні стихирам, а в третьому – ірмоси та відповідні стихирини, кондаки на свята церковного року, включеної піснеспіви Тріоди.

Формуючи репертуар, І. Югасевич обов'язково писав складні, досить масштабні композиції, як от догматичні богородичними (виконуються на Вечірні), перед празником

¹ За життя він переписав значну кількість книг, серед яких на сьогодні збереглося 8 Ірмологіонів.

до Різду Христовому записує піснеспів "Всяческая днесь радосте", що виконується замість "Молитв ради", стиху по Євангелії "Слава въ вишних Богу". Серед святкових співів в каноні Різду Христовому після ірмоса брані подає кондак "Дівая днесь", а також після 9 пісн канону степен "Посѣтил ны есть свѣше Спас нашъ" та стихиру "Внес Христос въ Вивлеємъ раждається", що в цілому свідчує прагнення укладача більш повніше забезпечити необхідними піснеспівами окремі святкові відправи.

Зміст Ірмологіонів І. Югасевича добре простежується у таблицях, де показано вибраний святковий репертуар ірмосів канонів, які для кращого порівняння фіксуємо у системі таблиць (табл. 1-2).

Табл. 1.

Таблиця кількості ірмосів у рукописному Ірмологіоні 1784-85 рр. І. Югасевича.

Глас	Канон	К-сть ірмосів	Заг. к-сть
1	2	3	4
глас	Воскресний	8	105
	Різду Христовому (2 канони)	16	
	Успінню	8	
	Введенню	8	
	Неділі хрестопоклонної	8	
	Неділі Фоми	8	
	Гр. Двоєслову	8	
	Столпові ірмоси	41	
глас	Воскресний	8	94
	Різду Богородиці	8	
	Богоявленню (2 канони)	16	
	Пресв. Богородиці	8	
	Неділі Мироносиць	8	
	Св. о. Миколаю (ірм. 5, 7, 8 піс.)	3	
	Обрізанню (ірм. 6, 7, 8 піс.)	3	
	Вел. понеділок (ірм. 9 піс.)	1	
	Вел. вівторок (ірм. 8, 9 піс.)	2	
	Вел. середа (ірм. 1, 3, 8, 9 піс.)	4	
Столпові ірмоси	33		

1	2	3	4
3 глас	Воскресний	8	72
	Стригенцю	8	
	Неділі о расслабленом	8	
	Столпові ірмоси	48	
4 глас	Воскресний	8	120
	Благовіщенню (та ірм. 8, 9 піс. ін. канону)	11	
	Неділі П'ятної	8	
	Неділя Самарянина	8	
	Зішестю Св. Духа	8	
	Пр. Онуфрію	8	
	Св. Йоану Предтечі	8	
	Ап. Петру і Павлу	6	
	Преображенню	8	
Столпові ірмоси	56		
5 глас	Воскресний	8	40
	Неділя о сніпом	8	
	Вознесінню	8	
	Столпові ірмоси	24	
6 глас	Воскресний	8	91
	Неділі перед Різдом Христовим	8	
	Триписнець на повечір'ї Різдва (ірм. 3, 4, 8, 9 піс.)	4	
	Ірм. перед Хрещенням Господнім	8	
	Триписнець перед Хрещенням Господнім	5	
	Великий четвер	8	
	Велику п'ятницю (ірм. 3, 5, 8, 9 піс.)	4	
	Велику суботу	8	
	Ап. Андрею	8	
	Ірм. в четвер 5 неділі Вел. посту	3	
Столпові ірмоси	27		
7 глас	Воскресний	8	31
	Зішестю Св. Духа	8	
	Столпові ірмоси	38	
8 глас	Воскресний	8	100
	Пресв. Богородиці	8	
	Преображенню (ірм. 4, 9 піс.)	2	
	Воздвиженню Чесного Хреста (та ін. ірм.)	9	
	Арх. Михаїлу	8	
	Ірм. в суботу Лазареву (ірм. 4, 5, 6, 7 піс.)	4	
	Преполовленню і Пр. Богородиці	10	
	Св. Апостолам	2	
Столпові ірмоси	49		
Всього ірмосів			

Табл. 2.

Таблиця ірмосів з рукописного Ірмологіона 1809 року І. Югасевича.

Глас	Канон	К-сть ірмосів	Заг. к-сть
1	2	3	4
Глас	Воскресний	8	58
	Різдву Христовому (2)	16	
	Неділі хрестопоклонної	8	
	Неділі Фоми	8	
	Успінню	8	
	Введенню	8	
	Зачаттю (ірм. 5, 9 піс.) інші з канона	2	
	Введенню		
Глас	Воскресний	8	72
	Богоявленню (2)	16	
	Неділі Блудного сина (ірм. 9 піс. інші з канону Мирносиць)	1	
	Великий понеділок	3	
	Великий вівторок	2	
	Велика середа	3	
	Неділю Мирносиць	8	
	Різдву Богородиці	8	
	Св. о. Миколаю (інші з воскр. канону)	3	
	Обрізанню	4	
Глас	Молебна Пресв. Богородиці	8	24
	Воскресний	8	
	Неділю о розлабеном	8	
	Стрітенню	8	
Глас	Воскресний	8	76
	Благовіщенню (та ін. ірм пісн. 6, 8, 9)	11	
	Цвітної неділя (В'їхання Господнє)	8	
	Неділі Самарянина	8	
	Преподобному о. Онуфрію	8	
	Св. Йоанну Предтечі	8	
	Ап. Петру і Павлу	8	
	Преображенню	9	
Зішестю Св. Духа	8		
Воскресний	8		

1	2	3
5 глас	Неділя о сльїом	8
	Вознесїню	8
	Воскреснїй	8
6 глас	Неділі перед Рїздвом Христовим	8
	Неділі перед Богоявленнїям	8
	Неділі М'ясопусної	8
	В четвер 5 неділі Великого посту (та ін. з канону неділі М'ясопусної)	3
	Великий четвер	8
	Великої п'ятниці	3
	Великої суботи	8
	Воскреснїй	8
7 глас	Зїшесто Св. Духа	8
	Воскреснїй	8
8 глас	Воскреснїй	8
	Суботи Лазарєвої	8
	Середї прєполовленнїя	8
	Воздвиженню	9
	Собор арх. Михаїла	8
	Молебна Прєсв. Богородиці	8
Всього		

Перелїк канонів, викладений у таблицях, добре ілюструє збереження основного святкового репертуару ірмосів, записанї у рукописї 1784-85 років, а також на певнї тенденцїї їх доповнення чи скорочення у рукописному Ірмологїонї 1804 року.

Загальна кїлькїсть ірмосів у рукописї Югасевича 1804 року в основному зменшилась за рахунок відсутностї стовпнїх ірмосів, ірмосів з канонів Григорїю Богослову, ап. Ананїї (6 гл.), ірмосів св. Апостолам (8 гл.), трипїснця на Понєсїнї Рїздва Христового, якї наявнї в Ірмологїонї 1784-1785 років.

Таким чином, здїйснений аналіз змісту, укладу рукописнїх Ірмологїонів, якї використовувались в богослужбовїй практицї на Закарпаттї, вказує на стабільнїсть святкового репертуару ірмосів канонів Октоїха, Пїсної і Цвітної Ірмосових і нерухомих свят, що відповідає спостереженню за змістом українських Ірмологїонів XVI-XVIII столїть [1, с. 109].

Література:

1. Ясіновський Ю. Ирмоси і канони в українських і білоруських нотних Ирмолоях. // *Православна монодія, її богословська, літургійна естетична сутність*. Науковий вісник НМАУ ім.П.І.Чайковського. Львів, 2001. – Вип.15. – С. 148-159.
2. Ясіновський Ю. Нотні Ирмолої Східної Словаччини та Закарпаття пам'ятки українського церковного співу // *Slovensko – rusinsko – ukrajinske vzťahy od obrodenia po súčasnosť*. – Bratislava, 2000. – С. 331-350.
3. Ясіновський Ю. Український нотолінійний Ирмолой як тип етнографічного збірника: зміст, структура // *Записки наукового товариства ім.Т. Шевченка*. – Т. ССХХVI. Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1993. – С. 41-56.
4. Velimirovic M. The Byzantine Heirmos and Heirmologion // *Gattungen Musir in Einzeldarstellungen (Gedenkschrift Leo Schrade. Erste Folge)*. – Bonn & München, 1973. – P. 192-244.
5. Wellesz E. A History of Bizantine Muzic and Hymnography. – Oxford, 1961. – 371 p.
6. Гарднер И.А. Богослужбное пение русской православной церкви. Т.1. Сущность, система и история. – Москва: Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 2004. – 498 с.
7. Velimirovic M. Kanon / *The new Grove Dictionary of Music and Musicians*. – London, 1980. – Vol. 9. – P. 794-798.
8. Скабалланович М. Толковый Типикон. – Киев, 1913. – Вип. 2. – 336 с.
9. Гусейнова З. Ирмологий (нотированный): Учебное пособие. / Санкт-Петербургская государственная консерватория им. Н.А. Римского-Корсакова, кафедра музыкальной этнографии и древнерусского певческого искусства. – Санкт-Петербург: НИИХ СПбГУ, 1999. – 52 с.
10. Задорожний І. Невідомий Ирмолой Івана Югасевича // *Каллофонія*: Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії. – Львів: Видавництво ЛБА, 2002. – С. 273-280.
11. Ясіновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ирмолої XVIII століття. – Львів: Видавництво отців василіянів "Місіонер", 1996. – 2 с.
12. Ясіновський Ю. виправлення, уточнення і доповнення до каталогу нотолінійних Ирмолоїв // *Каллофонія*. Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії. – Львів: УКУ, 2004. – Ч.2. – С. 157-193.
13. Архиепископ Філарет (Гумилевський). Историческій обзоръ пѣнопѣвцевъ и пѣнопѣнія греческой церкви. Изд. третье. – С.-Петербург, 1902. – Репринт. вид. – М.: "Молодая гвардия", 1995. – 393 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>